

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Muurbegroeiingen

J. REIJNDERS.

Ergens in de Vechtstreek, nabij de Vinkeveense plassen kennen we een tweetal muurtjes, die schuil gaan onder een zeer weelderige vegetatie van Tongvaren (*Phyllitis scolopendrium*) en Rechte beukvaren (*Dryopteris robertiana*). De beide stenen muurtjes vormen de zijanten van een dam in een sloot, welke dam toegang verleent tot het erf van een boerderij. Aangezien de sloot ongeveer in de richting NW-ZO loopt, is de expositie van de beide muurtjes respectievelijk NW en ZO. Elk muurtje heeft een oppervlakte van ongeveer vier vierkante meter.

Onze eerste kennismaking met deze muren dateert van juli 1952. De vegetatie was toen echter minder weelderig dan tegen-

woordig, want de bewoners vonden dat onkruid op de muur maar een slordig iets. Daarom werd zo nu en dan de varenvegetatie met een heggeschaar gesnoeid en ook goot men wel pannen met kokend water over de planten leeg. De varens ontrolden echter telkens weer nieuwe bladen, zodat men al over vernietiging door middel van groeistoffen ging denken.

Aan ons enthousiasme en onze bewondering voor de muren bemerkte men echter, dat geen gewoon onkruid de dam ontsierde en toen wij vertelden dat het hier zeldzame varens betrof, die slechts van enkele plaatsen in Nederland bekend waren, beloofde men voortaan de vegetatie met rust te laten. Zoals de beide foto's van de

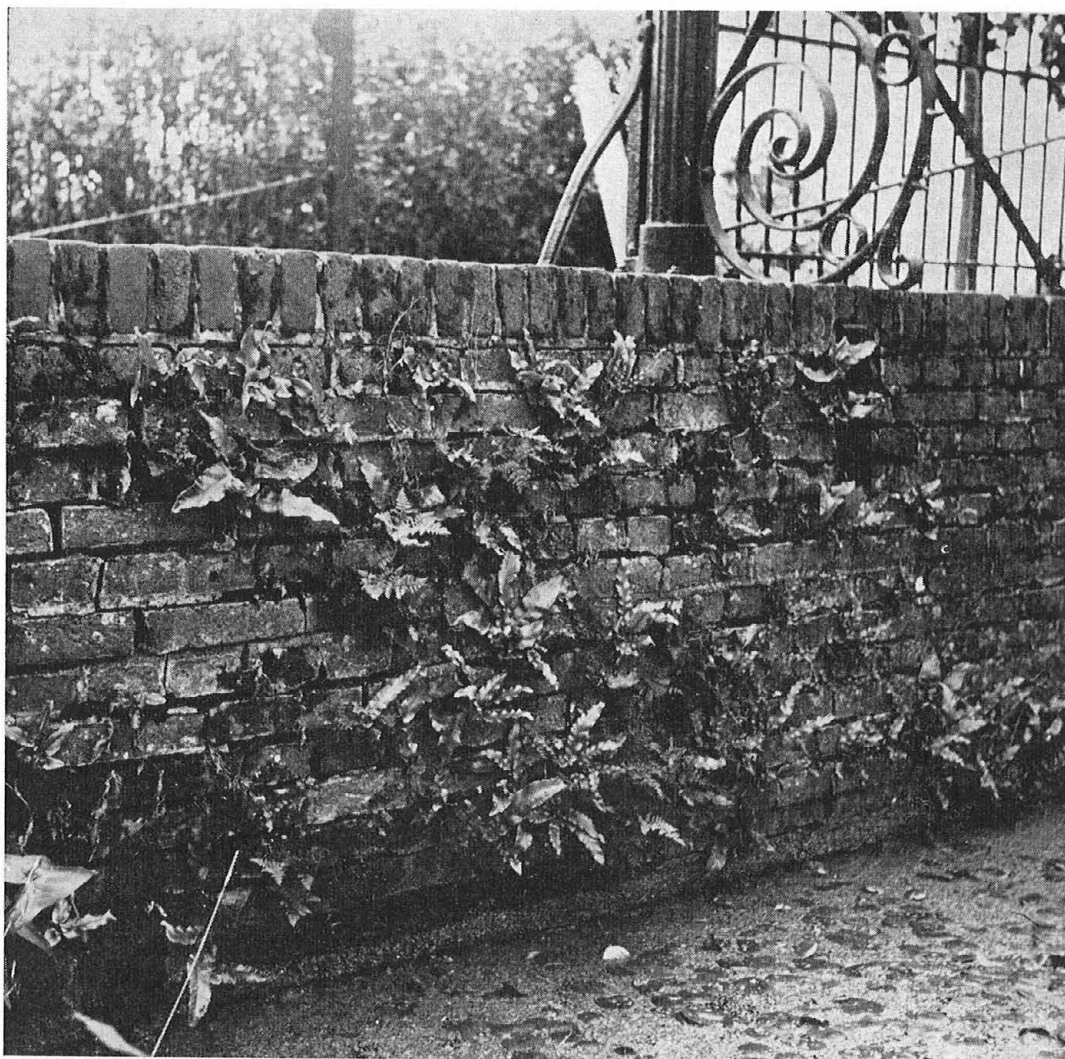

Fig. 1. De NW-muur in augustus 1952. De beide varensorten zijn duidelijk te onderscheiden. De sloot is overdekt met Kikkerbeet (*Hydrocharis morsus-ranae*) en kroossoorten; geheel links onder is nog zichtbaar Pijlkruid (*Sagittaria sagittifolia*).

Foto J. Reijnders.

NW-muur laten zien, is dit de begroeiing ten goede gekomen en tegenwoordig is de NW-muur volledig bedekt met een dicht tapijt van varenbladen. Van de beide soorten vonden we verscheidene bladen met een lengte van ongeveer veertig centimeter.

De ZO-muur is minder dicht begroeid dan de NW-muur en dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het volkomen ontbreken van enige schaduw, zodat de planten aan het volle daglicht zijn blootgesteld. Dit geldt slechts voor tweederde gedeelte van deze muur, de rest wordt overwoekerd

Fig. 2. *Dezelfde muur in september 1959. Op de achtergrond de seringestruik die de ZO-muur gedeeltelijk bedekt.*
Foto J. Reijnders.

door een seringestruik, die naast de muur aan de slootrand wortelt en die met zijn takken dicht tegen de muur aanligt. In de schaduw van deze struik groeien slechts enkele Tongvarens, en een paar planten van een *Epilobium*-soort.

Typisch is het verschil in bladkleur bij de Tongvarens, die afhankelijk blijkt te zijn van de lichthoeveelheid op de groeiplaats.

De bladen van de Tongvarens op het open gedeelte van de ZO-muur zijn veel lichter van kleur dan die van de planten, welke onder de seringestruik groeien, terwijl het Tongvaren-groen van de NW-muur hier tussen in ligt.

Met een foto-elektrische belichtingsmeter werd de lichthoeveelheid op de drie verschillende standplaatsen gemeten, en wel

op 27 september 1959 om 13.30 uur, tijdens zonnig weer. Het resultaat hiervan is als volgt:

ZO-muur, open gedeelte	100%
ZO-muur, onder Sering	1%
NW-muur	20%

Aan deze cijfers moet men niet teveel waarde hechten, aangezien het een enkele meting betreft, maar het geeft toch wel een indruk van het verschil in lichtintensiteit op de drie standplaatsen tijdens zonnig weer.

We mogen wel aannemen dat de gehele ZO-muur voor de varenbegroeiing minder geschikt is dan de NW-muur. Het eerste gedeelte is te licht en het andere te donker. Toch vinden we op het open gedeelte van de ZO-muur nog vele exemplaren van de beide varens. Bovendien groeien hier ook vrij veel Moerasvarentjes (*Dryopteris thelypteris*).

Behalve de varens troffen we nog de volgende planten op de muurtjes aan: Klimop (*Hedera helix*), Hondsdraf (*Glechoma hederacea*), Witbol (*Holcus lanatus*), Robertskruid (*Geranium robertianum*), Klein kruiskruid (*Senecio vulgaris*), Paardbloem (*Taraxacum* spec.), Muur (*Stellaria media*), Witte dovenetel (*Lamium album*) en Basterdwederik (*Epilobium* spec.). De Klimop groeit alleen op de NW-muur; de Hondsdraf komt op deze muur veel voor, doch slechts weinig op de ZO-muur. Dit houdt ook wel verband met de lichthoeveelheid op beide kanten van de dam. Op de NW-muur troffen we nog enkele Tongvarens aan met gekroesde bladranden, welke door Dr. S. J. van Ooststroom van het Rijks-herbarium te Leiden werden gedetermineerd als *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm. monstr. *crispum* (Willd.). In september 1959 verzamelden we ook diverse

mossen van de muurtjes, welke de heer W. J. Reijnders te Amsterdam determineerde. De volgende mossoorten bleken er voor te komen: *Amblystegium serpens*, *Brachythecium velutinum*, *Bryum argenteum*, *Bryum inclinatum*, *Hypnum cupressiforme*, *Orthotrichum diaphanum* en *Pseudoscleropodium purum*.

Hoelang de varens reeds op de dam groeien is ons niet bekend; volgens de eigenaar komen ze er zeker al meer dan tien jaar voor. Of deze prachtige muurvegetatie stand zal kunnen houden valt helaas te betwijfelen, aangezien de dam, die evenals de boerderij van 1891 dateert, begint te verzakken. Dit wordt veroorzaakt door zware vrachtwagens die geregeld over de dam het erf van de boerderij oprijden. De eigenaar, de heer De Groot, is wel genegen om bij restauratie van de dam de varens te sparen. Dit is bijvoorbeeld mogelijk door de NW-muur te laten staan en aan de binnenkant hiervan de nieuwe muur te metselen. Maar de extra kosten, die hierdoor zouden ontstaan, wil hij dan gaarne vergoed krijgen van een instantie die zich voor de instandhouding van deze unieke muurbegroeiing interesseert.

Het is niet raadzaam hier de ligging van de muren te omschrijven, maar serieuze belangstellenden kunnen bij ondergetekende het juiste adres vernemen.

Verzoek om medewerking.

Alhoewel wij al vele speurtochten in de Vechtstreek ondernamen, ontdekten we slechts enkele muurtjes, die mooi waren begroeid. Bekend is een muurtje nabij Woerden, daterend van 1856, waarop door de heren Van de Voo en Sipkes Zwartsteelvaren (*Asplenium adiantum-nigrum* L. var. *obtusum* (Kit.), Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*) en Schubvaren

(*Ceterach officinarum*) werden aangetroffen. Ongetwijfeld bestaan er nog vele muurtjes die uit botanisch oogpunt zeer belangrijk genoemd kunnen worden, doch die nimmer bestudeerd zijn. Dit is ons gebleken bij de inventarisatie van de Amsterdamse grachtmuren, waarbij 144 zaadplanten en 15 varensoorten werden aangetroffen. Hier kwamen we tot de ontdekking dat Gebogen beukvaren (*Dryopteris linnaeana*) en Tongvaren op vele plaatsen in de stad voorkomen en dat ook de Rechte beukvaren en de Blaasvaren (*Cystopteris filix-fragilis*) op de grachtmuren groeien. Ook in Naarden, Utrecht, Amersfoort, Monnikendam, Maastricht en andere plaatsen deden we aardige vondsten op oude muurtjes.

Schrijver dezes wil de muurvegetatie van heel Nederland gaan bestuderen, hetgeen zonder medewerking van botanici uit diverse streken van ons land niet te verwezenlijken is. Daarom verzoekt hij om opgave aan zijn adres, Nieuwe Meerdijk 382 te Badhoevedorp (N.H.), van interessante muren, indien mogelijk met vegetatiebeschrijving of plantensociologische opnamen. Maar ook alleen de plaatsaanduiding van rijkbegroeide muren, en niet slechts die met varens, zal zeer op prijs worden gesteld. Portokosten worden gaarne vergoed.

De resultaten van dit onderzoek zullen t.z.t. gepubliceerd worden, waarbij geen bekendheid aan de ligging van de muren zal worden gegeven.

Gaasterland en weekdieren

L. J. M. BUTOT.
(R.I.V.O.N. - Bilthoven)

Bossen, weiland en zoet water zijn de milieus die Gaasterland de weekdieren bieden kan. Vroeger toen er nog een Zuiderzee was, was dit het vierde milieu waarin weekdieren zich kunnen thuis voelen. Zee en schelpen horen bij elkaar en wanneer er over schelpen gesproken wordt denkt men dan ook direkt aan het strand en het zoute water. De schelpen en horens zijn de huizen van mosselen en slakken, die onverbrekkelijk met het weke dier in dit huis zijn verbonden. De weekdieren van de voormalige Zuiderzee zijn verkleinde uitgaven van soorten, die de Noordzee bewonen. De Zuiderzee was minder zout dan de Noordzee en deze brakke (polyhalieene) omgeving was mede oorzaak van het afwijkende uiterlijk van Strandgaper (*Mya arenaria*), Nonnetje (*Macoma balthica*) en Brakwaterkokkel (*Cardium edule*

forma *paludosa*) die de zee van Gaasterland bewoonden. Ook echte brakwatersoorten kwamen in de Zuiderzee voor, zoals het Wadslakje (*Hydrobia ulvae*), dat nu nog in grote aantallen de Waddenzee bevolkt, en Baster's drijfhoerentje (*Hydrobia stagnorum*), dat zeer talrijk was in vroeger dagen. Uit die dagen stammen de meldingen van deze kieuwslakken uit Gaasterland. In de bezettingsjaren heeft D. Aten bij het Rode Klif nog dood materiaal van *Lacuna vincta* gevonden.

Nu heeft het zoete water van het IJsselmeer de brakke zee vervangen en daarmee zijn successievelijk een aantal zoetwaterweekdieren gekomen. Een ander milieu brengt altijd een andere fauna tot ontwikkeling. Ieder die het oude strand bezoekt zal daar nu zeker de Poelslakken *Lymnaea ovata* en *L. palustris* en de